

Jul tal

Jämlikhet, gemenskap och individualism:
Social rörlighet är vår tids välfärds politik

Ulf Kristersson den 15 december 2017

Jämlikhet, gemenskap och individualism: Social rörlighet är vår tids välfärdspolitik

Tack Kicki, och välkommen tillbaka till laget!

Vi två har ju jobbat ihop förut. Det var Kristina som fick mig att lämna kommunalrådsjobbet i Strängnäs för Stockholms stadshus, och uppdraget som socialborgarråd.

Just det jobbet innehöll rätt mycket elände, men det som engagerade oss båda allra mest handlade om utsatta barn: barn i missbruksfamiljer; barn som blir slagna; barn som växer upp i hedersförtryck; barn som inte får det som andra barn tycker är självklart – trygghet, kärlek, omsorg. Inget annat jobb har format min syn på praktisk politik lika mycket som de åren.

Vi upptäckte också en annan sak: att pengar är viktiga i politiken, men att de inte är allt. Att kunskap, engagemang och mod att förändra betyder minst lika mycket som ökade resurser. Så oavsett om man jobbar med något så svårt som välfärd, eller med något så enkelt som ekonomi, så behöver man både ett kallt huvud och ett varmt hjärta. Och det har du Kicki!

Det är i dag exakt två månader sedan den amerikanska skådespelerskan Alyssa Milano på Twitter bad kvinnor som blivit sexuellt ofredade att svara med två enkla ord: "Me too". Vi vet alla idag vilket enormt gensvar det fick, framför allt här i Sverige.

Själv är jag förfärad men inte förvånad. Så många berättelser har återkommit så många gånger att man måste bli förfärad. Samtidigt är det i så många branscher - medier, kulturlivet, näringslivet, och vi i politiken - att man inte längre kan bli förvånad. Decennier av övergrepp och decennier av tystnad kommer nu ifatt oss. Och just det är faktiskt bra.

De berättelser och vittnesmål som nu kommit ut i ljuset kan inte föras in i mörkret igen. Det måste leda till förändring. Inte minst för oss som har ansvar att leda verksamheter och vara chefer i företag, organisationer, i kommuner och i staten. Det gäller också i vårt parti, Moderaterna.

För mig har den här frågan därför flera dimensioner. Den politiska och professionella dimensionen handlar om att Moderaternas värderingar - om

individuell frihet och personligt ansvar - helt enkelt är omöjliga att förena med sexism och trakasserier. Jag kommer se till att den organisation jag leder tar detta på allra största allvar. Vi återkommer i nästa vecka och berättar mer om hur vi som parti mycket konkret ska arbeta med de här frågorna de kommande åren.

Men frågan har också en rent personlig dimension: Jag har haft många frukostsamtal denna höst hemma i köket i Strängnäs. Med tre tonårsdöttrar som tvingas lyssna på P1 varje morgon, vare sig de vill eller inte. Och som med undrande blick frågar vad som egentligen händer på vuxna människors jobb?

Jag vet att det nu är många mammor som talar om de här frågorna med sina döttrar. Jag vet också hur viktigt det är. Men verklig förändring kommer inte förän också många pappor pratar allvar med sina söner.

I dag är det nio dagar kvar till jul, och jag vill tala om "social rörlighet". Jag vet: det låter som inledningen till ett sociologiskt doktorandseminarium, men ni vet vad jag menar: Nästa generation ska få det bättre än sina föräldrar, framför allt om föräldrarna har haft det riktigt tufft.

För mig handlar social rörlighet om det allra finaste i Välfärdslandet Sverige. Din plats i samhället är inte given på förhand. Du äger själv ditt eget öde. Den sturska och lite kärva individualism, som visserligen bryr som om sin granne, men inte så mycket om vad "grannarna ska säga". Det fångar en unik svensk kombination av individuell frihet och kollektiv jämlikhet. Den har tagit vårt land långt.

Det allra bästa med svensk jämlikhet är alltså inte ovanligt låg "ginikoefficient" (som få vet vad det är) eller ovanligt hög skatt (som alla vet vad det är), och inte heller att vi alla köar på Systembolaget.

Nej, barn må ärva sina föräldrars pengar och prylar – men de ska inte ärva sina föräldrars problem. Vad du själv vill, och gör, och bedöms efter ska inte bero på dina föräldrars namn, adress eller inkomst. Inte bygga på kön, klass eller klan – utan på dina alldeles egna ansträngningar.

Inget vardagsbegrepp plågar mig därför lika mycket som "andra generationens...". Jag har stött på uttrycket i varje jobb som jag har haft de senaste 10 åren.

Just nu som i "andra generationens invandrare": Att barn till invandrade föräldrar så ofta lyckas sämre än barn med svenskfödda föräldrar.

I mitt förra jobb, i regeringen, var det som "andra generationens sjukskrivna".

Och i mitt förrförra jobb "andra generationens socialbidragsmottagare". Barn i familjer med svåra problem, som en hel generation senare ärver sina föräldrars utsatthet. Jag blir därför så beklämd över skolans allra största problem idag: "andra generationens skolmisslyckande".

Det moderna Sverige bygger på löftet om social rörlighet. Och att en ann' år så god som en ann'. Men hotet om social ärftlighet bryter mot allt som Sverige borde stå för. Jag hatar det innerligt.

I Sverige gillar vi rättvisa och jämlikhet. Men fördelningspolitikens viktigaste uppgift idag handlar inte om att utjämna inkomster – utan om att förbättra livschanser för barn som fått en tuffare start än andra.

För några år sedan bidrog jag till att uppmärksamma att svensk välfärdspolitik fyllde 100, med den allmänna pensionen 1913 som startpunkt för ett sekel av sociala reformer.

En viktig lärdom var att "den svenska modellen" har äldre rötter än både rösträtten och socialdemokratins dominans på 1900-talet.

En annan insikt är att välfärdspolitik och ekonomisk politik hänger ihop. Tillväxt och sparsamhet. Men också arbetslinjen - att de allra flesta helt försörjer sig själva, och med skatten också hjälper andra - är själva grunden för en hållbar välfärdspolitik. Bidrag till människor som egentligen kan jobba, tränger ut andra viktiga uppgifter. Misskötta offentliga finanser drabbar därför till slut alltid dem hårdast, som allra mest behöver hjälp.

Vår tids lärdom är att fördelningspolitik numera är mycket svårare än förr. Det fungerar inte längre att bara jämna ut, med ständigt högre skatter för dem som jobbar och ständigt högre bidrag till dem som inte jobbar. Rättvis fördelning i den globaliserade ekonomin handlar mer om kunskap och kompetens, än om själva inkomsten här och nu.

Sund jämlikhet handlar alltså inte bara om hur människor har det – utan hur människor kan få det. Mindre om vem du är, och mer om vem du kan bli. Detta fattade vi en gång i Sverige. Det är dags att fatta det igen, för det är ännu viktigare idag.

För många socialdemokrater är den svenska modellen ett slutet system – "here in Sweden we have a system". Lagar och avtal som beslutas i riksdagen och på kongresser. Ofta ett nollsummespel, där någon vinner det någon annan förlorar.

Men det är fel. Vi kan tycka olika om enskilda delar, men den svenska modellen är inte alls statisk, utan dynamisk. Den utvecklas med tiden. Och kunskap - valutan i den moderna ekonomin - kan delas. Men aldrig fördelas.

Under ett drygt sekel från andra delen av 1800-talet förändrades Sverige från ett av Europas fattigaste jordbrukssamhällen, till ett rikt industrisamhälle med generös välfärdsstat. Välståndet växte och välfärden kom alla till del. Privilegiesamhället bröts upp. Sedan kom tjänstesamhället, informationssamhället – och nu ser vi den globala digitaliseringens förändringskraft.

Tidigare generationer tog oss hit. Nu är det vår uppgift att ta oss vidare. Men ett uppdrag är evigt: även nästa generation måste få det bättre än den förra. Och det gäller inte främst dem som redan har det bra. Utan allra mest dem som har det sämst. Social rörlighet.

Klok politik har haft betydelse för resan. På 1800-talet avskaffades skråväsendet. Näringsfriheten satte fart på uppfinnare och entreprenörer, järnvägen knöt fysiskt ihop riket.

Även berättelsen om oss svenskar tog form. Det saknades böcker i många hem, men ofta fanns det en – psalmboken. Den obligatoriska folkskolan gjorde att praktiskt taget alla också kunde läsa den, och den lilla katekesen.

Med Luther fick Sverige en rotad och inte sällan hånad arbetsmoral. Ansträng dig och gör rätt för dig! Ligg ingen till last! Detta är lite extra värt att minnas i år, exakt 500 år efter reformationen. Och för oss själva en påminnelse om att arbetslinjen inte alls uppfanns av Nya Moderaterna. Vi bara vårdar den bättre än alla andra.

Sverige i början av förra seklet var inget rättvist samhälle. Men det var inte heller klasskamp och revolution som gjorde oss rika och jämlika, utan en kombination av fasta värderingar och pragmatiska lösningar.

Som hårt arbete och möjligheten till studier på Hermods, efter en lång arbetsdag. Höga krav på samhället, men ännu högre krav på sig själv. Entreprenörer, fackföreningar, bildningsförbund och nykterhetsloger ville samma sak: alla ska kunna få det bättre. Och alla måste bidra själva. Jag fattar att denna berättelse om Sverige rymmer även mörkare nyanser, men den gör mig ändå stolt. Vi har ett arv att bygga vidare på.

Ett samhälle som belönar människors ansträngningar, lägger också grunden för jämlikhet. Det imponerar inte att du har en fin titel eller ett komplicerat efternamn, om du ändå bara är en latmask eller betar dig som en gris. Vad du gör, och vart du är på väg, är så mycket viktigare än varifrån du kommer. Det här är mitt Sverige.

Om man med jämlikhet bara menar inkomstfördelning, så var Sverige världens mest jämlika samhälle 1980. Men vi som var med då, vet att Sverige inte var bäst just då. Vi hade den fria världens högsta skatter och helt groteska

marginalskatter. Den svarta ekonomin blomstrade, och det var fullt att driva företag.

Pomperipossa skrevs och Ingemar Bergman greps.

Ingen tid alls att vara stolt över. Vanmakten växte när man inte själv fick välja skola till barnen, omsorg till föräldrarna eller läkare till sig själv. Sverige gick vilse efter alla framgångar.

Men långsiktigt värst var att skolan förlorade sin roll som språngbräda. Läxor och betyg blev symboler för orättvisa. De formella proven blev färre – men inte de informella. Alla de där osynliga, otydliga, tysta reglerna som är mycket svårare att förhålla sig till, eller ens veta om. De som gör det så svårt för den som är ny.

Fråga min gode vän som driver ett välkänt företag i Stockholm med några hundra anställda på huvudkontoret, men från 44 olika länder. Den av misstag helsvenska sommarfest-kommittén skrev på inbjudan: "Klädsel: sommarfin". Glasklart för en nationalitet. Men representanter från de 43 andra undrade varför man inte skriver "informell klädsel, gärna kavaj men inte slips" - om det nu är det man menar. Ibland blir det enkla också det svåra.

Att ställa tydliga krav handlar om att visa var man skaffar biljetten till klassresan. De informella reglerna stänger ute – de formella kan släppa in.

Svensk forskning visar att det går riktigt illa för de barn från socialt utsatta familjer som själva, en hel generation senare, misslyckas i skolan. Deras framtid kantas av allt elände ni kan komma på, sådant som jag och Kicki jobbade med i Stockholm.

Medan de barn med lika tuff start som tvärtom lyckas bra i skolan, klarar sig väldigt mycket bättre i livet. Dem kallar vi ofta maskrosbarn, men de har ofta någon nära som har brytt sig. Och ställt krav. Inte ursäktat deras beteende med otur i starten.

De barn som vi nu ska vara mest oroade för, är de vars föräldrar har invandrat utan egen utbildning, och där barnen nu växer upp utan svenska språket, och själva misslyckas i skolan. Och de är inte få. Det kommer gå väldigt illa för dem - och för Sverige - om vi inte snabbt gör något.

Att kunna välja själv beskrivs ibland som en sorts lyx. Men det är fel.

MUF:s begåvade ordförande Benjamin Dousa (som just i dag deltar i Musikhjälpen i Umeå) har mycket personligt beskrivit vad det handlar om:

I lågstadiet tröttnade hans mamma på att han inte lärde sig svenska i skolan och såg till att han fick byta. Alla Reepalus vänner säger nu att dagens Benjamin och

Benjamins mammor, ska vänta på att den skola deras barn går i, blir bättre. Vi gav dem istället rätten – och makten – att välja något annat.

Benjamin berättar att han fick stöd – men också mötte krav. Medan andra elever tog sig igenom Harry Potter fick han bilderböcker med morötter som pratade med varandra. Men han kom i kapp.

Ingen ska påstå att det här är lätt. Men ingen ska heller säga att det är omöjligt. Uppgivenhet har aldrig räddat någon – eller något. Få problem löser sig utan ansträngning, men många problem kan lösas trots att de är svåra. Rättvisepatos, reformvilja och pragmatism har lyft Sverige ur svårigheter förut. Jag är övertygad om att det går att göra igen. Ställ alltså inte lägre krav på de barn som har det tufft - visa att vi tror på dem och ställ högre!

Ingenstans är detta viktigare än när det kommer till svensk integration. Det tar nio år innan ens hälften av de nyanlända får något slags jobb. I 130 bostadsområden går varannan vuxen inte upp och sen till jobbet på morgonen. Det finns grundskolor där de flesta inte kommer in på gymnasiet. Gängkriminaliteten sprider sig: 279 skjutningar hittills i år; 124 skadade och 38 döda.

Människor slutar vittna i domstol, men börjar tillämpa privat rättsskipning. Det är dags att inse vidden av allt detta. Det kommer få mycket långtgående konsekvenser för Sverige om vi inte med all kraft tar tag i dessa problem.

Man löser verkligen inte allt med fler och välutrustade poliser, med skärpta straff för brott mot ambulanser och akutmottagningar, eller med nya övervakningskameror. Men, det är uppenbart att just nu behövs just det. Jag är rädd att många svenskar tappar tilltron till hela staten om inte statens hårda kärna fungerar.

I grunden krävs inga konstigheter för att börja lösa Sveriges problem. Utan bara att vi står upp för de värderingar som har lagt grunden för vår egen framgång. Låt mig peka på tre saker.

För det första: I Sverige arbetar man. Fler måste därför gå från bidrag till arbete och egen försörjning.

Den stora risken för fattigdom är inte att den första lönen blir för låg, utan att man aldrig får det jobb som ger den första lönen.

De som kommer in i Sverige måste också komma in i vårt samhälle. Det kräver mycket stor ansträngning av den enskilde invandraren. Men också nyfikenhet och tolerans från alla oss andra. Inkludera, inte exkludera. Sverige har nog många brister, men vi är inget intolerant samhälle.

Och förväntningarna måste vara höga. På skolan. På myndigheter. Och på var och en. Kan man ta sig runt jorden, kan man också lära sig Sverige. Nästan alla verkligt goda resultat bygger på höga förväntningar.

Detta kräver reformer, inte minst på arbetsmarknaden. Har man klarat gymnasiet, har man goda chanser att få jobb. Men utan utbildning är risken stor att man aldrig börjar jobba. En ny ESO-rapport visar att bara varannan elev av dem som hade fyllt sju när de kom till Sverige, blir godkänd i matematik, svenska och engelska. Vad tror ni att de kommer kunna jobba med de kommande 50 åren?

Ju tidigare man lär sig, desto bättre. Självt gick jag bara i lekis i Torshälla, men är helt övertygad om förskolans betydelse. Och den behövs allra mest för de barn vars föräldrar inte talar svenska, och de barn som bor i familjer med sociala problem. Förskola handlar om barn, inte om deras föräldrar.

Är man född i Sverige är sannolikheten stor att man också jobbar. Är man född utanför Europa är risken stor att man inte gör det. Särskilt om man är kvinna. Och särskilt om man saknar utbildning. Arbetslösheten bland utomeuropeiskt födda kvinnor är över 40 procent – bland svenskfödda med utbildning är den knappt mätbar. Efter 10 år i Sverige jobbar bara var tredje utrikesfödd kvinna som saknar gymnasieutbildning. Det handlar om tiotusentals kvinnor.

Sverige ska inte moralisera och säga hur man ska leva sitt liv. Men Sverige ska säga att vi inte accepterar att den som kan jobba lever på bidrag. Kontraktet kräver att alla gör sitt.

Därför behövs politik som sänker trösklarna in till arbetsmarknaden, med fler enkla jobb och fler lärlingsjobb. Sänkt skatt på låga inkomster, och ett bidragstak som alltid gör det mer lönsamt att jobba, än att fortsätta på bidrag. Tredubblat RUT understryker att man ska arbeta vitt och betala sin skatt.

För det andra: I Sverige talar man svenska. Perfekt svenska är snobbigt över-skattat, men fullt begriplig svenska är djup underskattat. Talar man inte svenska språket får man väldigt svårt att komma in i det svenska samhället. Samma sak gäller i nästan alla länder.

Opinionsinstitutet Pew Research visar att språket är det allra viktigaste för bli del av en ny nation. I Sverige tycker två av tre att det är mycket viktigt att kunna tala svenska. Ytterligare var tredje tycker att det är ganska viktigt. Det måste synas också i svensk politik.

För tio år sedan bodde jag och min familj i Peking. Jag vet hur svårt det är att i vuxen ålder försöka lära sig ett nytt språk, och en ny kultur – och med tecken som inte går att tyda. Försök säga "Ulf" på kinesiska så kommer ni förstå...

Men ska man bo kvar har man en skyldighet att verkligen försöka. Därför borde man inte kunna leva år efter år på bidrag, utan att göra sitt yttersta för att också lära sig svenska, så att man också kan få ett jobb. Den flathet som Sverige visar imponerar inte på någon, allra minst på dem som är nya här.

Att elever som är födda i Sverige kan gå nio år i skolan utan att lära sig bra svenska, är helt enkelt oacceptabelt. Varje tanke på att minska utbildningskraven på kunskaper i svenska kommer vi att bekämpa.

Och för det tredje: i Sverige gäller svenska lagar. De är inga tips, utan regler att rätta sig efter.

Jag har mycket stor respekt för att människor som kommer till Sverige från vitt skilda kulturer, också har vitt skilda värderingar. I delar av världen framstår lagar som förbjuder barnaga, men närmast påbjuder pappaledighet, snarare som hot än som löften. Jag fattar det. Sverige är inte världens mitt. Vi har många skäl att bättre förstå andra. Men det är inte poängen.

Vi svenskar kan verka lite försiktiga, men ingen ska misstolka vår ståndpunkt. När hederskultur hindrar flickor och unga kvinnor att söka sin egen väg i livet, ska Sveriges respons vara kristallklar: Barn och ungdomar har i vårt land egna rättigheter och de gäller alla, inte bara vissa. Föräldrar får ha åsikter, men barn har rättigheter. Detta är till lag kodifierade svenska värderingar. De är kanske inte självklara för alla, men de är inte heller förhandlingsbara för oss. Få har förstått detta bättre än advokaten Elisabeth Massi Fritz.

Så står man inte ut med individualism, jämlikhet och jämställdhet, eller med lagar som ger barn och kvinnor egna rättigheter över familjen – ja, då är nog inte Sverige rätt land att skapa sig en framtid i.

Sverige måste både stå upp för det vi tror på. Och vara öppna för den som är ny och vill ta Sverige till sig. Två tankar i huvudet samtidigt, Sverige som en kravfylld gemenskap.

Den senaste veckan har hot och attacker mot judar i Sverige påmint oss om att antisemitismen inte tillhör något mörkt förflutet.

Jag talade i söndags med ordföranden i judiska församlingen i Göteborg, som tyvärr inte alls var förvånad. Ibland är det infödda nazister som dyker upp ur historiens rännstenar och begår hatbrott mot judar. Och ibland är det invandare från Mellanöstern, som inte begriper att det är lagligt i Sverige att ha åsikter om en stat, men förbjudet att hetsa, hota och attackera.

Båda sorternas antisemitism är lika illa, men det gör mig beklämd att så många har så lätt att fördöma det ena, men så svårt att tala klartext om det andra. Om inte Sverige nu också i handling gör klart att vi aldrig kommer acceptera hot, hat och attacker mot judar, så ställer vi oss på fel sida av historien.

Människor som ser sin framtid i Sverige ska ha goda möjligheter att bli medborgare här. Den som får permanent uppehållstillstånd bör uppmuntras att ta klivet till medborgarskap och fullt ut bli en del av alla rättigheter och alla skyldigheter.

Men för att nå dit krävs en del. Att man lär sig tillräckligt bra svenska. Att man har grundläggande kunskaper om hur det svenska samhället fungerar. Att man kan försörja sig. För att ta tre underskattade egenskaper.

Man ska ha respekt för att invandring och integration inte är lätt, vare sig för enskilda personer, eller för hela samhällen. Med allt det lockande och mänskliga följer problem som man måste våga se i vitögat. Om vi lyckas bättre än idag kan Sverige bli en del av världens framgångsrika internationalisering. Den som började med att det lilla landets stora företag sökte sig ut på världsmarknaden. Om vi misslyckas är dagens integrationsproblem bara början. Det här låter som ett enkelt val, men det kommer kräva svåra beslut.

Allra sist: I någon intervju fick jag frågan hur länge man är "ny som partiledare". Till jul, svarade jag, utan att riktigt veta. Men det har sina fördelar att vara ny på jobbet. Jag gillar den lite trevande osäkerheten i att inte veta exakt hur man ska göra. Och man ser fortfarande saker med lite nya ögon. Och allt måste faktiskt inte förbli som det alltid har varit.

Och så förmånen att lära sig så mycket nytt. Att vara partiledare rymmer en och annan avigsida, det medges. Men är ett genuint privilegium för den nyfikne. Plötsligt har alla tid och lust att ses och samtala. Och så får man så många bra tips på stan...

(Bäst var nog han på kemtvätten i Strängnäs: "Du är lik han Kristersson, väldigt lik. Alltså verkligen riktigt lik Kristersson. Men han är ju lite längre.")

Så låt mig säga det här och nu: tusen tack till alla er som har varit ett så gott stöd i hårt arbete under dessa första månader. Jag och mina medarbetare har behövt det mer än vi har hunnit uttrycka.

Och tack för alla vänliga hälsningar och glada tillrop. Tack för tålamod och för era egna enorma arbetsinsatser. Nu är grunden lagd, vi har fast mark under fötterna, och vi går in i valåret.

Jag har predikat och försökt leva "Laget före jaget". Men även jaget har känt stödet från laget. Stort tack för det!

Om nio månader är valet över. Och bara en sak är säker: Framtidens Sverige kommer inte heller vara ett felfritt land. Även ni som en dag tar över efter oss, kommer behöva förnya landets ömsesidiga löften om jämlikhet, gemenskap och individualism.

Se till att varje barn i varje ny generation får sin egen chans att forma sitt liv, och inte bara trampa i gamla fotspår. Sverige ska inte vara någon perfekt, men avlägsen framtida utopi. Sverige ska vara ett land i ständig rörelse. Ett land för hoppfulla.

Tack. Och God Jul!